

*Новітська І.В.,
здобувач кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

Одним із спірних і невирішених питань в кримінальному праві залишається проблема вбивства на прохання пацієнта (евтаназії). До сих пір кримінальне законодавство країни не містить спеціальної норми, яка б встановлювала відповідальність за це діяння.

Головною підставою, яка дозволяє визнати евтаназію злочином, є суспільна небезпека цього діяння. Адже евтаназія як вбивство на прохання, де слово «вбивство» є ключовим, посягає на охоронювану законом цінність — права та свободи людини. Відповідно до ч.1 ст.1 КК України охоронюваною кримінальним законом цінністю, що стоїть на першому місці, є права та свободи людини.

Ратифіковані ВРУ «Загальна декларація прав людини», «Європейська конвенція з захисту прав людини і основних свобод» отримали своє закріплення в конституційному положенні про те, що затвердження і забезпечення прав і свобод людини — головний обов'язок Української держави. В ч.1 ст.27 Конституції України наголошується: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». Право на життя закріплене і в ч.1,2 ст. 281 Цивільного кодексу України, де вказано, що найголовнішим і невід'ємним правом людини є право на життя і що фізична особа не може бути позбавлена життя. Відповідно до п.1 ст.2 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року «право кожного на життя охороняється законом». Згідно з цим правом, держави повинні застосовувати таке законодавство, за яким навмисні вбивства мають кваліфікуватися як кримінальний злочин. Евтаназія ж може здійснюватись лише навмисно.

Сьогодні в Україні заборона евтаназії міститься в ст.52 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: «Медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії — навмисного прискорення смерті або умиртвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань». Медики зобов'язані надавати медичну допомогу в повному обсязі пацієнту, який знаходиться в критичному для життя стані. Цивільний кодекс України в ч.4 ст. 281 також встановив чітку заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. До того ж, лікарі, даючи клятву Гіппократу, зобов'язуються робити все можливе для порятунку життя пацієнта.

Вказані положення встановлюють лише правило поведінки, за порушення якого має наступати кримінальна відповідальність. Тоді постають питання: як кваліфікувати це діяння, якщо воно не передбачено кримінальним кодексом? За якою статтею і яке кримінальне покарання повинно призначатися особі за вчинення евтаназії?

У випадку вчинення активної евтаназії (безпосередніх активних дій третьої особи для припинення життя на вимогу пацієнта), за відсутністю спеціальної статті

потрібно застосовувати ч.1 ст.115 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за скоєння навмисного вбивства. Якщо ж буде доведено, що евтаназія була зроблена не із співчуття до нестерпних мук пацієнта, а саме з корисливих мотивів — отримання матеріальної винагороди, тоді взагалі дії винної особи можна кваліфікувати за ч.6 ст. 115 КК України. Звісно, за рядом ознак складу злочину евтаназія тотожна навмисному вбивству: спільний об'єкт — життя людини, об'єктивна сторона — протиправні дії — посягання на життя іншої людини; суб'єктивна сторона — прямий умисел, направлений на заподіяння смерті людині. Разом з тим, деякі особливості не дозволяють повністю ототожнювати евтаназію з навмисним вбивством: частиною 1 ст.115 УК не передбачений спеціальний суб'єкт злочину — медичний працівник; потерпілим від евтаназії, на відміну від навмисного вбивства, є не будь-яка фізична особа, а безнадійно хвора людина, що знаходиться в термінальній стадії хвороби і переносить страшенні муки; мотиви жалості до мук пацієнта при визначенні міри кримінальної відповідальності можуть слугувати пом'якшуючими обставинами. Звісно, вчиняючи евтаназію, медичний працівник може керуватися корисливими мотивами, тоді вони повинні розцінюватися як обтяжуючі обставини. Важливою особливістю евтаназії є також те, що вона передбачає її застосування з доброї волі пацієнта у вигляді прохання, зверненого до лікаря, про припинення життя.

В Україні евтаназія є латентною і буде залишатися такою, доки це питання не буде поставлене на державний контроль, не будуть проведені кримінологічні дослідження щодо динаміки та поширеності цього діяння, не вивчена громадська думка. Найчастіше трапляються випадки пасивної евтаназії, коли смерть настає внаслідок бездіяльності, а також соціальної евтаназії — нового виду евтаназії, зміст якої полягає в тому, що рішення позбавити когось життя виходить з тих міркувань, що кошти, необхідні для лікування безнадійно хворих дорогими препаратами, зберігаються для лікування тих хворих, які після одужання зможуть повернутися до життя. Дії винної особи у випадках вчинення пасивної і соціальної евтаназії логічно кваліфікувати за ч.2 ст. 137, ч.2 ст.139, ч.2 ст. 140 КК України, при чому в усіх трьох випадках настання смерті є кваліфікуючою ознакою. Проте в країнах, де вже відбулася криміналізація евтаназії, кримінально-правові норми містять привілейований склад злочину, бо вбивство на вимогу невиліковно хворого вважається вбивством при пом'якшуючих обставинах.

Отже, розвиток суспільних відносин в Україні, пов'язаних з із застосуванням «тіньової» евтаназії, та проблематичність кваліфікації діяння, обумовлюють необхідність врегулювання цих відносин кримінальним законодавством України та введення нової кримінально-правової норми, що буде регулювати відносини в сфері застосування евтаназії і що буде містити усі ознаки складу злочину та передбачати кримінальну відповідальність за проведення евтаназії в Україні.